

Kto tu rządzi? Mapa władzy w Polsce

Ta lekcja ma charakter „otwierający oczy”. Zaczynamy od konkretnego problemu, który dotyczy uczniów, przechodzimy przez detektywistyczną analizę faktów zawartych w Konstytucji, a kończymy na zrozumieniu, że system trójpodziału władzy to bezpiecznik chroniący naszą wolność.

Twoje cele dla uczniów:

- Uczeń rozumie i potrafi wyjaśnić zasadę trójpodziału władzy jako mechanizmu chroniącego przed tyranią.
- Identyfikuje główne organy władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowej w Polsce.
- Potrafi wskazać konkretne kompetencje Sejmu, Senatu, Prezydenta i Rady Ministrów na podstawie tekstów źródłowych.

Przygotuj wcześniej:

- Film „Kto tu rządzi? Szybki przewodnik po władzy w Polsce”.
- Prezentację „Państwo w Pigułce: Instrukcja Obsługi”.
- Infografikę „Mapa Władzy w Polsce: Kto kogo kontroluje?”.
- Karty Pracy „Detektywi Konstytucji”.
- Tekst Konstytucji RP - jeśli masz w szkole w formie wydrukowanej lub jeśli szkoła pozwala, daj dostęp online

Przebieg lekcji krok po kroku

Krok 1: Wprowadzenie – „Kto pociąga za sznurki?” (10 minut)

Celem tego kroku jest zdiagnozowanie wyobrażeń uczniów o władzy i pokazanie, że jej struktura jest celowo skomplikowana.

Zapisz na tablicy hasło „WŁADZA W POLSCE”. Postaw uczniów przed konkretnym dylematem, który pokazuje różnicę między „chcieć” a „móc”.

- Możesz powiedzieć: „Wyobraźcie sobie, że jako grupa chcecie zmienić jedną ważną rzecz: chcecie, aby w każdym polskim mieście komunikacja miejska dla uczniów była darmowa. Do kogo z tym pójdziecie? Kto ma taką moc? Czy wystarczy pójść do Prezydenta i poprosić o podpis? A może trzeba przekonać Premiera? A co, jeśli Sejm się nie zgodzi? Dziś sprawdzimy, dlaczego w Polsce nikt nie może powiedzieć 'ja tu rządę sam' i dlaczego ten podział jest dla nas - obywateli - kluczowy”.

Możesz też zadać kilka pytań otwierających dyskusję, na przykład takich:

- Gdy słyszycie słowo 'Władza', jaką jedną osobę widzicie przed oczami? Dlaczego właśnie ją?

- Czy sądzicie, że władza to jedna wielka grupa, która zawsze się zgadza, czy raczej zbiór instytucji, które ze sobą konkurują?
- Co by się stało, gdyby ta sama osoba, która pisze prawo, mogła też sama decydować o tym, kto pójdzie do więzienia za jego złamanie?

Krok 2: Kto jest kim? - film i mapa (10 minut)

W tym kroku klasa konfrontuje swoje intuicje z modelem teoretycznym trójpodziału władzy.

Wyświetl film. Poproś uczniów, aby podczas oglądania zwrócili uwagę na metaforę „bezpiecznika”. Następnie po filmie wyświetl Infografikę „Mapa Władzy”.

- Możesz powiedzieć: „W filmie usłyszeliście o Monteskiuszu. Ten filozof już 300 lat temu wiedział, że władza korumpuje, a władza absolutna korumpuje absolutnie. Dlatego polska mapa władzy to nie pionowa drabina, gdzie jeden stoi nad drugim, ale trójkąt. Zobaczcie na infografikę: władza ustawodawcza, wykonawcza i sądownicza muszą być od siebie oddzielne, żeby państwo było zdrowe”.

Możesz też podkreślić, że trójpodział to nie tylko podział pracy, ale przede wszystkim system. Przykład: Sejm uchwala ustawę (ustawodawcza), ale Prezydent może ją zawetować (wykonawcza), a Trybunał może uznać ją za niezgodną z Konstytucją (sądownicza).

- Możesz powiedzieć: W filmie usłyszeliście o trójpodziale władzy. Jest to określane jako mechanizm kontroli i równowagi. To oznacza, że władze w Polsce nie tylko żyją obok siebie, ale mają na siebie nawzajem konkretne 'hamulce'. Nie wystarczy, że Sejm coś uchwali – musi to jeszcze przejść przez Senat i zostać podpisane przez Prezydenta. To jest właśnie ten bezpiecznik, który chroni nas przed sytuacją, w której ktoś jeden mógłby narzucić wszystkim swoją wolę bez żadnej kontroli

Następnie po filmie możesz wyświetlić Infografikę „Mapa Władzy”. Możesz też zadać klasie pytania zachęcające ich do dyskusji. Oto kilka propozycji tematów rozmowy do inspiracji:

- O odpowiedzialności
Skoro Sejm może odwołać Rząd (votum nieufności), to czy Rząd jest "szefem" Sejmu, czy Sejm "szefem" Rządu?
- O arbitrze
Prezydent może zawetować ustawę Sejmu. Jak myślicie, czy to czyni go "szefem" parlamentu, czy raczej sędzią, który mówi "zatrzymajcie się i pomyślcie jeszcze raz"?
- O niezależności
Sędzia nie może słuchać poleceń od Premiera ani Prezydenta. Dlaczego to jest najważniejszy punkt dla zwykłego obywatela, który idzie do sądu?

Krok 3: Warsztat – „Detektywi Konstytucji” (15 minut)

To kluczowa część lekcji. Uczniowie pracują na tekście źródłowym, zamieniając abstrakcyjne pojęcia na konkretne kompetencje. Dla Twojej wygody na końcu scenariusza przygotowaliśmy poszlaki wraz z kluczem.

Podziel klasę na kilkusobowe zespoły śledcze. Rozdaj Karty Pracy „Detektywi Konstytucji” oraz przygotuj tekst Konstytucji. Zadaniem uczniów jest przypisanie „poszlak” (uprawnień) do trzech głównych organów: (A) Prezydenta, (B) Sejmu i Senatu, (C) Rady Ministrów.

- Możesz powiedzieć: „Detektywi! Macie przed sobą Akta Sprawy – to fragmenty najważniejszego dokumentu w państwie, czyli Konstytucji. Waszym zadaniem jest przypisanie konkretnych kompetencji do odpowiednich instytucji. Uważajcie, niektóre zadania brzmią podobnie, ale diabeł tkwi w szczegółach. Na przykład: kto budżet proponuje, a kto go uchwala? Macie chwilę na uporządkowanie mapy władzy”.

Biorąc pod uwagę znane Ci tempo pracy klasy możesz zdecydować czy każda grupa ma pracować na całości poszlak, a może dla skrócenia czasu każda z kilku grup otrzyma tylko część poszlak do sprawdzenia? Pamiętaj tylko, aby jasno to powiedzieć zanim grupy rozpoczną pracę.

W trakcie ćwiczenia możesz chodzić między grupami, przyglądać się postępom, oferować wsparcie. Możesz też w trakcie komentować na forum klasy szczególnie wymagające przykłady.

- Przy poszlakach związanych z Radą Ministrów, możesz powiedzieć: „Pomyślcie o nich jak o zarządzie wielkiej firmy. Oni muszą dbać o bieżące sprawy – o to, żeby policja miała paliwo do radiowozów, a nauczyciele wypłaty. To jest 'wykonywanie' ustaw”.
- O Sejmie możesz powiedzieć: „Sejm to miejsce debaty. Tam się kłóć, dyskutują i ostatecznie głosują nad regułami gry. To jest 'pisanie' zasad”.
- Przy Prezydencie możesz powiedzieć: „Prezydent to reprezentant. Jest 'Najwyższym Zwierzchnikiem', ale nie rządzi krajem na co dzień jak Premier. On pilnuje, żeby nikt nie złamał Konstytucji”.

Możesz też zwrócić uwagę na poszczególne poszlaki i zestawić je, aby podkreślić wielowymiarowość i wzajemne zazębianie się zasad:

- Budżet (Dowody 5 i 10): Jeśli widzisz, że grupy się wahają, zapytaj: „Kto z was w domu planuje zakupy, bo wie, czego brakuje w lodówce (Rząd – projektuje budżet), a kto musi dać na to pieniądze i zgodę (Sejm – uchwala budżet)?”.
- Dualizm (Prezydent vs Rząd): Gdy uczniowie mylą te organy, naprowadź ich: „Prezydent to 'Głowa Państwa' – reprezentuje nas na zewnątrz i nadaje order. Rząd to 'maszynownia' – oni muszą zarządzać policją i wojskiem na co dzień, byśmy byli bezpieczni”.
- Bezpieczeństwo prawne (Dowód 11 i 20): Zapytaj: „Kto może zmienić wyrok sądu, stosując 'prawo łaski'? Czy to Sejm, czy może Prezydent jako ostateczny bezpiecznik?”.
- Kontrola (Dowód 4 i 7): „Zwróćcie uwagę na Senat. Oni nie piszą nowej ustawy od zera, oni są 'Izbą Refleksji'. Co robią z ustawami Sejmu?”

Gdy czas na pracę w grupach dobiegnie końca, przeprowadź odprawę końcową. Proponujemy dla Ciebie dwa modele weryfikacji, możesz wybrać ten, który lepiej sprawdzi się w Twojej klasie:

- Model „Wąskich Specjalizacji” (Podział na organy)
Ten model najlepiej sprawdza się, gdy chcesz, aby grupy poczuły się ekspertami w danej dziedzinie. Wyznacz każdą grupę do „pilnowania” jednego z trzech podejrzanych (np. Grupa 1 i 2 pilnują uprawnień Prezydenta, Grupa 3 i 4 – Rządu, Grupa 5 – Sejmu i Senatu).

- Możesz powiedzieć: „Detektywi, czas na raport końcowy! Grupa 1, wy badaliście działania Prezydenta. Wymieńcie trzy najważniejsze uprawnienia, które przypisaliście Głowie Państwa. Reszta grup sprawdza, czy ma to samo!”.
- Gdy uczniowie wymieniają np. „Stosowanie prawa łaski” lub „Zwierzchnik Sił Zbrojnych”, potwierdź to i zapytaj pozostałych: „Czy ktoś przypisał to Rządowi? Dlaczego mogło to być mylące?”.

- Model „Szybkiej Weryfikacji” (Cała karta)

Ten model jest bardziej dynamiczny i pozwala przejść przez wszystkie 20 punktów „Akt Sprawy”. Odczytuj po kolei kompetencje z karty pracy, a grupy muszą jak najszybciej podnieść rękę, wskazując właściwy organ.

- Możesz powiedzieć: „Szybki test spostrzegawczości! Czytam dowód, wy wskazujecie organ. 'Uchwalanie budżetu państwa' – raz, dwa, trzy... Kto to? Tak, Sejm! A 'Zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego'? Brawo, to Rząd!”.

Jeśli przy którymś punkcie (np. „Ratyfikowanie umów międzynarodowych”) głosy są podzielone, zatrzymaj się na chwilę. Wyjaśnij: „To trudny punkt. Prezydent ratyfikuje umowy, ale musi o tym zawiadomić Sejm i Senat. To kolejny przykład naszej kontroli i równowagi”.

Po przejściu przez wszystkie punkty, domknij tę część lekcji mocnym komunikatem:

- Możesz powiedzieć: „Świetna robota detektywistyczna. Jak widzicie, wasza mapa władzy jest już kompletna. Żadne uprawnienie nie wisi w próżni – każde ma swojego właściciela i swojego 'kontrolera'. Zauważcie, że najczęściej sporów budziły punkty, w których organy muszą ze sobą współpracować, jak przy tworzeniu budżetu czy podpisywaniu ustaw. To dowód na to, że państwo to system naczyń połączonych”.
- Alternatywnie: „Właśnie udowodniliście, że Konstytucja to nie tylko spis zakazów, ale precyzyjna instrukcja obsługi państwa. Dzięki waszemu śledztwu wiemy już, że Premier nie może sam zmienić podatków, a Prezydent nie może sam napisać ustawy. Ten podział to wasza polisa bezpieczeństwa. Skoro wiemy już KTO, sprawdźmy JAK to wszystko układa się w proces legislacyjny – czas na prezentację!”.

Krok 4: Teoria – Systematyzacja i „Państwo w Pigułce” (10 minut)

To jest Twój "skrypt" do prezentacji. Możesz użyć go do przekazania wiedzy slajd po slajdzie. Najlepszy efekt uzyskasz jednak, kiedy zapoznasz się z nim przed lekcją i spróbujesz opowiedzieć własnymi słowami i dodasz własne spostrzeżenia lub nawiążesz do rzeczy które już były wcześniej w klasie omawiane lub które klasa przeżyła. Wtedy prezentacja będzie prawdziwie “szyta na miarę”!

Slajd 1: Tytułowy – „Państwo w Pigułce: Instrukcja Obsługi”

- Narracja: „Śledztwo zakończone! Czas oficjalnie odpowiedzieć na pytanie: kto naprawdę ma jaką władzę w Polsce?”.
- Otoczka merytoryczna: Prezentacja stanowi podsumowanie o strukturze państwa. Jej celem jest utrwalenie wiedzy o organach władzy oraz mechanizmie kontroli i równowagi, który chroni demokrację.

Slajd 2: Wstęp – Co odkryliście?

- Narracja: „Analiza akt wykazała, że władza nie jest skupiona w jednym miejscu. Jak pamiętacie z filmu, ten system nazywamy Trójpodziałem Władzy”.
- Otoczką merytoryczną: Koncepcja Monteskiusza zakłada podział na władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. W Polsce organy te są odrębne i równorzędne, ale muszą ze sobą współpracować.

Slajd 3: Filar I: Władza ustawodawcza (Sejm i Senat)

- Narracja: „Pierwszy filar to 'fabryka prawa'. To tutaj powstają reguły gry, których wszyscy musimy przestrzegać”.
- Otoczką merytoryczną: Parlament składa się z Sejmu (460 posłów) i Senatu (100 senatorów). Do ich zadań należy uchwalanie ustaw, budżetu oraz kontrola rządu poprzez zapytania i wotum nieufności.

Slajd 4: Dowód Specjalny: Inicjatywa Ustawodawcza

- Narracja: „Zauważyliście w aktach, że prawo do proponowania ustaw ma kilka osób. To dowód na to, że proces tworzenia prawa zaczyna się od współpracy wielu stron”.
- Otoczką merytoryczną: Inicjatywa ustawodawcza przysługuje posłom, Senatowi, Prezydentowi, Radzie Ministrów oraz grupie 100 000 obywateli. Jest to pierwszy etap procesu legislacyjnego.

Slajd 5: Filar II: Władza wykonawcza - Rada Ministrów

- Narracja: „Przechodzimy do 'maszynowni' państwa. Rząd, czyli Rada Ministrów, nie pisze praw, ale musi je codziennie wykonywać”.
- Otoczką merytoryczną: Rząd pod wodzą Premiera kieruje administracją państwową, zapewnia bezpieczeństwo wewnętrzne i prowadzi politykę zagraniczną. To on odpowiada za projekt budżetu.

Slajd 6: Filar II: Władza wykonawcza - Prezydent RP

- Narracja: „Prezydent to Głowa Państwa i Strażnik Konstytucji. Ma inne zadania niż Rząd - on pilnuje zasad i reprezentuje nas na zewnątrz”.
- Otoczką merytoryczną: Prezydent jest najwyższym zwierzchnikiem Sił Zbrojnych. Posiada kluczowe uprawnienia legislacyjne: podpisuje ustawy, ma prawo weta lub skierowania aktu do Trybunału Konstytucyjnego.

Slajd 7: Filar III: Władza sądownicza (Sądy i Trybunały)

- Narracja: „Trzeci filar to arbitrzy. Sądy nie rządzą i nie piszą ustaw, ale rozstrzygają spory na ich podstawie”.
- Otoczką merytoryczną: Władzę sądowniczą sprawują sądy (powszechne, administracyjne, wojskowe) oraz trybunały. Najważniejszą zasadą jest niezawisłość sędziowska – podległość tylko Konstytucji i ustawom.

Slajd 8: Dualizm władzy wykonawczej

- Narracja: „Dlaczego mamy i Premiera, i Prezydenta? To nasz system parlamentarno-gabinetowy, w którym kompetencje wykonawcze są celowo podzielone”.

- Otoczka merytoryczna: Rząd sprawuje bieżącą władzę i odpowiada przed Sejmem. Prezydent pełni funkcje strategiczne i reprezentacyjne, pełniąc rolę arbitra w procesie tworzenia prawa poprzez prawo weta.

Krok 5: Zakończenie (5 minut)

Podsumowanie lekcji i pozostawienie uczniów z poczuciem sprawstwa.

To dobry moment aby wyświetlić Infografikę „Mapa Władzy w Polsce: Kto kogo kontroluje?”. Z nią w tle możesz podsumować najważniejsze informacje i zamknąć spotkanie.

- Możesz powiedzieć: „Dziś nauczyliście się czytać mapę władzy. Wiedza o tym, kto za co odpowiada, to wasza tarcza. Jeśli kiedyś będziecie chcieli coś zmienić w swoim otoczeniu, już nie będziecie błędzić. Będziecie wiedzieć, czy pisać petycję do posła, czy protestować przeciwko decyzji rządu. Pamiętajcie: państwo działa dobrze tylko wtedy, gdy obywatele znają jego 'instrukcję obsługi'”.

Odpowiedzi do ćwiczenia

Odpowiedzi są oparte o konkretne rozdziały Konstytucji:

IV- Sejm i Senat

V - Prezydent RP

VI - Rada Ministrów

1. Uchwalanie ustaw. (IV)
2. Wykonywanie ustaw i kierowanie ministerstwami (np. edukacji, obrony). (VI)
3. Podpisywanie ustaw (lub możliwość ich zawetowania). (V)
4. Sprawowanie kontroli nad pracą Rządu (np. możliwość udzielenia votum nieufności).(IV)
5. Proponowanie projektu budżetu państwa. (VI)
6. Zarządzanie wyborów do Sejmu i Senatu. (V)
7. Analizowanie ustaw uchwalonych przez Sejm i proponowanie do nich poprawek.(IV)
8. Prowadzenie bieżącej polityki wewnętrznej i zagranicznej państwa.(VI)
9. Najwyższy Zwierzchnik Sił Zbrojnych. (V)
10. Uchwalanie budżetu państwa.(IV)
11. Stosowanie prawa łaski (możliwość darowania lub złagodzenia kary). (V)
12. Zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i porządku publicznego. (VI)
13. Wydawanie rozporządzeń (w celu wykonania ustaw).(VI)
14. Zwoływanie Rady Gabinetowej. (V)
15. Nadawanie obywatelstwa polskiego. (V)
16. Ratyfikowanie i wypowiedzanie umów międzynarodowych.(zawiadamiając o tym fakcie Sejm i Senat) (V)
17. Nadawanie orderów i odznaczeń. (V)
18. Wybiera Marszałka Sejmu i wicemarszałków. (IV)
19. Decyduje w imieniu Rzeczypospolitej o stanie wojny lub zawarciu pokoju. (IV)
20. Uchwala ustawy zwykłą większością głosów, w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów. (IV)